

Încercări de tipărire a operei lui Gheorghe Șincai

RAMONA DRAGOMIR
Biblioteca Județeană Mureș

Se stingea solitar, la marginea drumului colbăit, sufletul și trupul lui obosit găsindu-și liniștea în țărâna patriei pe care a iubit-o atât de mult și pentru care s-a străduit din toate puterile să o înalțe pe treptele adevărului. Gândurile lui Șincai, căci despre el este vorba, așternute cu grijă și migală pe hârtie, după ani și ani de trudă, au rămas vii în conștiința urmașilor, constituind pentru generațiile viitoare un vibrant mesaj.¹⁵⁴

„Tot ceea ce a făcut și tot ceea ce a gândit, a fost făcut și gândit cu mari disponibilități de energie și de patos. A îndurat ca un martir cele mai crunte umilințe și privațiuni pentru că nu a încetat nici o clipă să-și iubească nația și să lupte cu toate puterile minții sale pentru a o vedea ridicată în rândul națiilor luminate ale Europei.”¹⁵⁵

După ani și ani de trudă prin bibliotecile și depozitele prăfuite ale Europei, gândurile lui Șincai așternute cu grijă și migală pe hârtie dau naștere unei adevărate capodopere, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*. Ajuns la Roma să studieze filozofia, Șincai manifesta un interes deosebit față de istoria poporului român, astfel încât în cuprinsul a 18 sau 19 caiete a copiat cu migală, de cele mai multe ori cu mâna proprie, iar în câteva cazuri ajutat de un copist, toate informațiile pe care le-a putut culege din vechi manuscrise, din istorii, codice, cărți de călătorii, geografii etc. referitoare la poporul român și la locurile în care acest neam trăiește. Șincai a notat aproape tot ce a găsit, astfel că *Hronica românilor* s-a născut din dorința de a oferi poporului român o istorie, dar mai ales s-a născut din sufletul autorului, suflet plin de revoltă împotriva acelor nedreptăți istorice, nedreptăți conturate pe vremea când, în Ardeal, cele trei națiuni conlocuitoare – ungurii, sașii și secuii – își consolidară dominația lor politică și administrativă, socotind națiunea română drept una „tolerată.”

¹⁵⁴ Traian Rus, *Preocupări pentru tipărirea operei lui Gheorghe Șincai, în secolul al XIX-lea*, în *Marisia. Studii și materiale*, X, 1980, p. 705-712.

¹⁵⁵ Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai*, București, Editura pentru literatură, 1965.

Gheorghe Șincai sfârșea *Hronica românilor și a mai multor neamuri* sau *Magazin Annalium Daciarum seu Valachiorum*, cum se gândea el la un moment dat să o numească, în primii ani ani secolului al XIX-lea. Astfel, în noiembrie 1811 el solicita episcopului Vulcan să numească pe cineva pentru revizuirea ei. Terminându-și *Hronica*, Șincai se gândea, cum era și firesc, la publicarea ei. Primele încercări de tipărire aparțin însuși autorului. El se adresează tipografiei din Buda întrebând dacă ar putea-o tipări pe cheltuiala statului, cât ar costa o coală la tirajul de 1000 – 5000 de exemplare și, mai ales, dacă n-ar putea tipări varianta în limba latină. Politicoasă, tipografia îl gratula cu răspunsul ei pentru ducerea la capăt a unei opere atât de frumoase și vaste, dar era atât ocupată cu publicarea de manuale școlare, încât nu se putea angaja la o asemenea lucrare. Totuși, îi oferea informații asupra costului, care se ridica la 40 de florini coala la tirajul de 5000 de exemplare.

Șincai va reuși, totuși, să tipărească doar un mic fragment din vasta sa operă ca un supliment al *Calendarului de la Buda* și aceasta, deoarece în anul 1809 este nevoit să părăsească orașul.

În 1811 Șincai, ajutat de episcopul S. Vulcan, reușește să pună la punct în vederea tiparului ediția în limba latină a *Hronicii*. Această versiune va fi trimisă censorului de la Oradea, Anton Szerdahely, urmând ca la data de 6 mai 1812 să primească aprobarea de tipărire a ei pentru Ungaria. Cum însă Oradea nu dispunea de o tipografie, el s-a adresat tipografului de la Sibiu, Petru Barth, care însă nu putea tipări nimic fără acordul cenzurii transilvănene. În aceste condiții, la 2 iunie 1813 Șincai se adresează în scris guvernului transilvănean, anexând cererii sale manuscrisul *Chronicon Daco-Romanorum sive Valachorum*. În acest manuscris, Șincai specifică faptul că a lucrat la această lucrare timp de patruzeci de ani, că l-a scris în două limbi – română și latină – și având totodată și aprobarea ca lucrarea să fie tipărită în Transilvania.

Tot cu această ocazie, Șincai avea să-i înmâneze personal episcopului Iosif Martoni un exemplar latinesc al *Hronicii* spre examinare, iar textul românesc, în trei volume, îl trimitea direct guvernatorului. Se pare totuși că guvernul nu era foarte interesat de acest aspect deoarece, după aproape doi ani de așteptare, se hotărăște, în sfârșit, să dea un răspuns. Astfel, lucrarea lui Șincai era catalogată drept „*opus igne*,”¹⁵⁶ opera „*era bună de foc*.” În aceste condiții, potrivit opiniei formulate, Comisia va dispune interzicerea tipăririi și drept urmare se va interzice publicarea și la Oradea. Nesatisfăcut de această hotărâre, autorul își va cere lucrarea înapoi, primind drept răspuns la data de 16 august 1814 faptul că guvernul o consideră pasibilă de confiscare și deci nu i se poate

¹⁵⁶ Zenovie Picișanu, *Cenzura Cronicii lui Șincai*, vol. 1, nr. 1-3 / 1924-1926 / p. 22-23.

înapoia. „*Lucrarea amintită, constând în trei volume în manuscris redactată în limba română, a fost dispusă la arhivă pentru a se păstra sub sechestru.*” O trudă de zeci de ani, în adversități de tot felul, în timpuri jenante, peste care omul trecuse numai și numai din dragoste față de neamul său, era considerată acum „*ineptă*,” „*deosebit de periculoasă.*”

Acest om, având o „*minte excelentă*” și un spirit neliniștit, așa cum nu se admitea în împrejurările dictate de timpurile agitate de după Horea, silit să îndure o mare nenorocire, a început să cedeze.

Începând cu anul 1833, în Principate apar noi preocupări pentru tipărirea operei lui Șincai, iar cel care și-a manifestat dorința de a tipări *Hronica* a fost Damaschin Bojincă, pe atunci avocat în capitala Ungariei. Iată ce declara domnia sa: „*Am aflat din ziare că opera lui Șincai se găsește de vânzare la Viena, am vrut să o cumpăr cu intenția de a o publica...*” Cu toate acestea, intenția lui Bojincă nu a prins viață deoarece, de această dată, Mitropolia din Blaj, din cauza obligațiilor fiscale, se afla într-o situație precară din punct de vedere financiar. După mai multe tentative de publicare, se tipărește parțial primul volum, datorită eforturilor Alexandru Gavra și Gherman Vida, la Buda între 1842-1847 și la Iași în 1843. Aceste date rezultă cu exactitate dintr-un raport adresat domnitorului: „*Meritul cel mare al Cronicii lui Șincai este integru scoasă din nenumărate izvoare originale, de aceea cu drept cuvânt n-au zâsu că în cât timpu această prețioasă operă nu va fi publicată, românii nu vor avea istorie.*”¹⁵⁷ De când a ieșit din „peana nemuritorului” opera a zăcut în două manuscrise, dintre care unul aparținea Episcopiei din Oradea Mare și se afla la profesorul Gavra din Arad, iar cel de al doilea a fost cumpărat de arhimandritul Gherman din Iași cu prilejul unei licitații la Viena. Cei doi posesori au făcut numeroase încercări de a scoate la lumină munca de zeci de ani a lui Șincai, însă cu tot sprijinul iubitorilor de istorie, manuscrisul din Oradea nu s-a putut tipări în tipografia Universității din Pesta decât în anul 1838, iar manuscrisul din Iași cu mult mai târziu.

Copia deținută de Gherman Vida, a fost realizată direct după manuscris de preotul Petre Mărcuțiu care, se pare că ar fi lucrat între anii 1820-1822 la cererea lui Petru Maior. Primul volum din această lucrare va ajunge la Loga, care-l va vinde bibliotecii din București. Celelalte două volume, Mărcuțiu le încredințează lui Gavra în 1842.

Operele Școlii Ardelene, care au jucat un rol important în lupta împotriva regimului feudal, în trezirea conștiinței naționale în care se promovează solidaritatea românilor de pretutindeni, au trezit interesul cercurilor

¹⁵⁷ Raportul adresat de Alexandru Gavra și Vida Gherman la 4 iunie 1853 privind tipărirea primului volum al *Hronicii*.

guvernamentale, inclusiv al domnitorului Alexandru Grigore Ghica. Acesta, plin de recunoștință și admirație față de comoara istorică a lui Șincai, a cumpărat manuscrisul aflat în posesia lui Vida. Iată ce declara Vida: „*fînd însă un asemenea odor național, nicicum se cuvenea a rămâne mai îndelungat într-o proprietate privată.*” Astfel, el a solicitat episcopiei din Oradea trimiterea în Oradea a **Hronicii**, precum și a unor opere ce aparțineau lui Samuil Micu. Manuscrisele trimise la Viena – 13 volume – au rămas în capitala austriacă până în august 1858, atunci când au fost restituite Episcopiei din Oradea.

Comisia acreditată cu editarea **Hronicii**, formată din Mihail Kogălniceanu, vornicul Grigore Cuza, Alecu Doinici, Atanasie Panu și Treboniu Laurean, au reușit, cu toate greutățile întâmpinate, ca în anul 1853 să tipărească primele două volume.

În raportul Comisiei, adresat domnitorului Grigore Ghica la 4 iunie 1853 se arăta printre altele: „*Jos iscăliții, cu respect și totodată recunoștință, primind dară iluminatul vostru afiș din 4 iunie 1852, No 249, deîndată întrunindu-se în comisie s-au silit a răspunde la onorabila chemare ce le-ați făcut ca cât mai în grabă să scoată la lumină o scriere care cu nerăbdare patriotică se așteaptă de înălțimea voastră și de toată românimea. Deci cu toate greutățile materiale și mai ales de nepregătirea tipografilor din Iași pentru o publicație atât de importantă, jos iscăliții astăzi în aniversarea rândurilor înfățișează înălțimei voastre cele întâi două tomuri ale Cronicii eșite de sub teascurile tipografiei franco-române care au propus condiții cele mai ușoare pentru fondurile școalelor... deci bucurându-ne cu înălțimea voastră și cu publicul literar pentru eșirea la lumină a unei scrieri atât de folositoare și atât de importantă pentru istoria noastră, cu tot respectul supumen înălțimii voastre cele două tomuri cu îndatorirea ca încă în vara anului acesta să aducem la bun sfârșit și cel de al treilea tom, cel de pe urmă al colecției.*”

Totuși, tipărirea celui de al treilea volum al **Hronicii** a întârziat, deoarece tipografia franco-română din Iași nu a respectat clauzele contractului stabilit și abia la sfârșitul lunii ianuarie 1854 se putea spune că cel de al treilea volum al **Hronicii** era tipărit în întregime. Cheltuielile de editare au fost evaluate la suma de 784, ½ galbeni, adică 29.026 lei.

Tipărirea integrală a operei lui Șincai (1853-1854) scrisă cu litere chirilice avea să aibă semnificația unui eveniment național, mai ales prin cunoașterea trecutului de luptă și suferință a poporului român, prin educarea patriotică și deșteptarea națională și avea să servească „*drept felinar minunat pentru ca scriitorii să poată străbate la lumina lui mai departe prin întunecimea veacurilor.*”

Gheorghe Șincai nu a făcut doar istoria românilor, ci și pe „*a mai multor neamuri*” încât „*au fost iale atât de amestecate cu românii, cât locurile, întâmplările și faptele unora, fără de ale altora, nu se pot scrie pre înțeles.*” Se poate afirma că, concepția feudală, izolaționistă și statică, era depășită cu mult de istoricul

ardelean, care va întreprinde incursiuni largi în istoria popoarelor vecine, a Imperiului Roman ori a celui Bizantin.

În anul 1868 se tipărește la București, după copia variantei lui Vida.

Toate edițiile de până acum au avut la bază doar copii ale originalului. Acesta vedea lumina zilei doar în 1967 prin grija lui Florea Fugariu, inițiatorul seriei de opere integrale aparținând lui Șincai.

Cronica lui Șincai poate fi considerată o lucrare de specialitate, o lucrare strâns ancorată în curentul de idei al timpului, servind cele mai impetuoase aspirații naționale și sociale formulate de mișcarea de renaștere națională din Transilvania.

„*Cronica lui Șincai este un tezaur
Scump la tot românul cel adevărat:
A sa apariție n-are preț de aur,
Are preț de viață, merit nestemat!*”

(George Sion, *Oadă*)

Hronica Românilor reliefează ideea romanității, originea latină a poporului român, continuitatea lui pe teritoriul vechii Dacii, conștiința națională fiind pretutindeni prezentă; este singura istorie de sinteză, științific alcătuită, a întregului popor.

The Attempts of Publishing Gheorghe Șincai' s Work

Abstract

Born in Mureș county, at Șamșud – today called after his name – Gheorghe Șincai is considered to be one of the greatest exponents of Școala Ardeleană; he was some kind of a martyr of Romanian people and he put all his life in the service of an idea, materialized in a masterpiece: it is the book of Romanian history, because Șincai considered that a book like that – as rigorously as possible realized and based only on truth – may be an important weapon in the fight for rights and human dignity.

The difficulties he had in publishing *Hronica românilor*... confirm the fact that the authorities were scared by the historical truth the book presented, as a result of many years of studies in different famous libraries and archives.

Șincai tried to contribute to his people rising among the European nations. That is why his work was considered to be quite „dangerous” and its publication was prohibited.